

Сновійко

Ганс Крістіан Андерсен

Переклад Михайла Старицького

Нема в світі, щоб хто знав стільки казочок, як той Сновійко. От так розкажує!

Щовечора, як дітки тихенько сидять за стільцями або на своїх ослінчиках, приходить Сновійко. Нечутно іде він у своїх панчішках по сходах і нишком одчиня двері... Сюррр! — присне він молочком солодким діткам у вічі; але так обережно-стиха, а проте досить, що злипнуться їм оченятка, і вони його не побачать ніколи. А він їм за спинку ще злізе та й почне у потилицю дмухати, поки не обважніє голівка. Справді! Але з того вади нема, бо Сновійко — приятель діткам; йому тільки треба, щоб вони втихомирились (а звісно, дитина тільки в ліжку й мовчить) та понишкли, а то щоб можна було розказувати своїх казочок гарнесеньких.

А як дітки уже поснуть, сіда Сновійко на ліжку. Убрання на ньому чудесне — шовкове, едвабне; якого кольору — трудно й сказати, бо як повернеться, то одбиває і зеленим, і червоним, і синім. Під кожною рукою у нього по шатрику^[8]; один — з чудовими візерунками зісподу — розкида він над добрими дітьми: от і сняться їм цілу ніч гарнесенькі сни; а другий — зсередини голий — він розкида над лихими дітьми: от і сплять вони товстим сном і, прокинувшись вранці, не згадають нічогісінько.

Послухаймо ж, як до одного хлопчика, Яльмара на ймення, приходив щовечора цілий тиждень Сновійко і що він йому розказував. От і сім казочок, бо в тижні — сім днів.

Понеділок

— Ось слухай! — сказав увечері Яльмару Сновійко, як той ліг у ліжку. — Я буду прибирати!

Коли це усі квітки, що в макітрах, почали рости, рости і зробились великими деревами; довгі віти їх простяглися впродовж стін аж до стелі, так, що вся хата чудовним садком стала.

Що гілочка — то й квіточка, а що квіточка — то й краща од троянди. А пахли як, Господи! А солодкі які були: коли б хто хотів скуштувати, — солодші од меду! Овочі, як золото, блищали, а пиріжки, повнісінькі родзинок, аж репались. То-то було гарно та любо!

Якось разом^[9] із шухлядки, де лежали книжки Яльмарові, почувся гармидер страшенний.

— А що там такого? — сказав Сновійко, скочивши до столу і вийнявши шухлядку геть. А то — по писальній тахельці бігало та совалось число якесь, помилка в лічбі; та так побивається, трохи не вискочить! Писало на шнурочку й собі — плига та сікається, мов той цуцик, щоб ту помилку виправити, та — несила! А це ще, в зошиті Яльмаровім,

як заквили щось, та так жалібно, аж слухати сумно! На кожному аркушику збоку стояли там рівненько в парах великі букви з маленькими — мовляв, на зразок, а поруч сих стояли теж схожі пари, — тільки ці вже писав сам Яльмар; але вони не рівно тримались, а точились на рисі, мов п'яні.

— Дивіться, ось як ви повинні триматись! — корили їх букви зразкові. — Ось як — огрядно, сміливо, рівно!

— Ох! Ми б раднісінькі! — на те їм Яльмарові. — Та не здужаємо, бо зовсім слабі!

— От я вас вилічу! — крикнув Сновійко.

— Ой! Не треба! — писнули букви і випрямились зразу всі, як на чудо.

— Ну, тепер нічого й думати про казку! — сказав Сновійко. — Я мушу їх промуштрувати: раз, два! Раз, два!

От і почав він їх муштрувати. І букви вирівнялись так гарно та любо, — достоту, як ті, що в зразку.

Сновійко й пішов собі; а другого ранку як глянув Яльмар на свої букви, — а вони ж такі самі слабі та нещасні, як перше!

Вівторок

Щойно ліг Яльмарик у ліжку, як Сновійко зараз доторкнувся своєю чарівною сикавкою до всіх меблів у кімнаті, і вони почали мерщій проміж себе балакати та базікати, окрім одної плювачки, що собі мовчки стояла; вона лютувала на тих високодумів, що тільки й мали речі^[10] та гадки про себе, а до неї жодного діла; а вона ж то сумирно стояла в куточку і не боронила нікому плюватись.

Над комодом висіла велика картина в золотій рамі — краєвид чудесний: видко було крізь високі, старезні дерева квіточки на [моріжку](#) зеленім: широка річка огортала ліс, а по ній мрілося багато розкішних палаців, а далі геть бовваніло море безкрає.

Торкнувся Сновійко своєю чарівною сикавкою і до картини... Зараз пташки почали щебетати, дерева загойдали гіллям, хмари посунулись далі, і навіть видко було, як тінь од них плила по моріжку.

От узяв Сновійко під плечі Яльмара та й поставив на картині ногами, саме у високу траву; він там і став. Сонечко сяє йому крізь віти та гілля; річка блискоче... От він побіг до води і сів у маленького човника, що там коливався; а човник був вимальований гарно — червоним та білим; вітрильце сяло, як срібло; шість лебедів, із золотими коронками на шийках, з променисто-синіми зірками на голівках потягли човника аж до самого зеленого лісу; там дерева гули їм про лісовиків та розбишак, а квіточки розказували про гарнесеньких мавочок та про те, що розказував їм метелик.

За човником плили чудові рибки; луска на них щирим сріблом-золотом сяяла: вони то плескались у воді, то часом стрибали, і вода з них дорогим самоцвітом спадала; за ними летіли птиці — сині й червоні, великі й маленькі, двома довгими ключами; коники танцювали, а хрущі гуділи — бум! бум! Усяке хотіло Яльмара стежити, усяке мало йому казочку розказати.

От була прогулянка — на чудо! Ліс то густів і темрявів, то розкидався розкішним садком, повнісіньким квіточок і світу: то там, то сям по ньому блищали шклом і мармуром величезні палаци; на ґаночках стояли принцеси, а то були маленькі дівчатка, знайомі таки Яльмарові, з котрими він і грався не раз.

Кожна простягала до Яльмара рученьку з пряником-серцем — солодким, смачним, що не знайти і в цукерні. А він і вхопив за один, повз їдучи; але принцеса не випустила з рук, — от пряник переломився надвоє: принцесі ж досталась менша половинка серця, а Яльмарові — більша!

При кожнім палаці стояли і принци маленькі на варті; вони золотими шабельками оддавали честь і посипали Яльмара родзинками та москаликами^[11] — цяцьками: видно було зараз, що справжні принци!

Пливе собі Яльмар — то через ліси, то через світлиці, то і через городи; ось і те місто, де живе його няня, що виняньчила й викохала, як був ще маленьким хлоп'ям... Як йому там жилося добре! От і тепер вона стоїть та так люб'язно головою киває та віта пісенькою, що сама для нього зложила:

Дня і ночі ще не мала,
Щоб тебе я не згадала,
Мій коханчик, дороге срібло!
Як тебе я пестувала,
Милувала, цілувала —
В оченята, в вустоньки, в чоло.
Перше слово своє "нене"
Ти промовило до мене...
А прощатись мусила все я...
Хай довіку Божя сила
Над тобою, моє миле
І кохане серцю янгеля!

І всі пташки щебетали; квіточки на стеблах танцювали, а старі дуби головами хитали, ніби то їм Сновійко розказував казочку.

Середа

Ну та й дощ лив надворі! Яльмар, певно, і крізь сон чув, як перішив. От одчинив Сновійко віконце, а вода аж до віконниць сягає: цілісіньке море та й годі, ще й корабель пишний, хороший стоїть коло самого дому.

— Хочеш зі мною поплавати? — каже до Яльмара Сновійко. — Ми б за ніч у чужі землі збігали, а на ранок — і назад, додому!

Коли це Яльмар — і на кораблі вже, ще й у святешному убранні. Зразу розпогодилось, і поплили вони по вулицях геть, повз церкву повернули... а там уже справжнє море, без кінця й краю. Пливуть вони та пливуть; не видно й землі вже, тільки вода та небо. Коли ж, дивляться, летять лелеки ключем, одна по одній, летять вони, певно, здалека, зі свого краю, у вирій; тільки остатня, видно, дуже втомилась:

ледве-ледве несуть її крила, і все знай далі позаду одбивається; з кожним помахом крил — нижче та нижче лелека... от-от упаде! Зібрала вона остатні сили; махнула широкими крилами раз і вдруге; але дарма... і от черкнулась за щоглу, посунулась геть по вітрилу... і — геп! — вона й опинилась на корабельнім помості.

От узяв її матросик та й посадив у курник, між курей, качок та індиків; бідній лелеці стало якось ніяково таменьки.

— Чи ба яка! — закудкудакали кури.

А калькуттський півень надувся чимдуж та й питає:

— Хто вона й звідки?

А качки й собі, переваги — боком, кахкають:

— Навіжена, навіжена!

Лелека ж почала їм розказувати про теплу Африку, про піраміди високі і про страусів, що, наче ті коні дикі, мовляв, перебігають пустелі. Але качки нічого не зрозуміли, що вона казала, та все тільки гуртом кахкали:

— Ми всі тієї думки, що вона дурна!

— О, певне: дурна навіки! — буркнув індик й аж почервонів.

Замовкла тоді лелека і полинула гадками в свою Африку.

— Які у вас довгі та тонесенькі ноги! Чудо! — до неї таки індик. — А по чому за локоть?^[12]

— Ках, ках, ках! — зареготали качки.

Але лелека — ні пари з уст, мов не до неї річ.

— Здається, можна б і вам засміятись, — знов до неї індик. — Бо справді, сказано гостро! Тільки й то! Де вам зрозуміти! Не про вас писано! Сказано — недотепне! Та цур їй! Будемо краще самі собі втішні! — І він зареготав, а качки закахкали: "Ках, ка! ках, ка!" Страх, який шарварок збили, регочучись! Але Яльмар прийшов до курника, одчинив двері і кликнув лелеку; вона зараз і вискочила до нього на поміст. Тепер уже вона одпочила й кивала Яльмарові головою, ніби казала — "спасибі!". Далі взяла, розправила крила, знялась і полетіла у вирій. Кури ж кудкудакали, качки кахкали, а індик зачервонівся, зашарівся аж по шию.

— Завтра з вас борщу наваримо! — сказав їм Яльмар та й прокинувся; а він лежав-таки в ліжку, на своїй постільці біленькій.

Отаке-то кумедне подорожжя^[13] зробив йому цієї ночі Сновійко.

Четвер

— Знаєш що? Тільки не лякайся: зараз побачиш мишку, — сказав Сновійко та й простяг мерщій руку з гарнесеньким створіннячком. — Вона прийшла прохати тебе на весілля. Тут є дві мишки, що хочуть шлюб узяти; живуть вони під підлогою у комірці твоєї матері, мусять мати гарну оселю.

— Як же я пролізу крізь мишачу дірочку в підлозі? — спитався Яльмар.

— То вже моє діло! — каже Сновійко. — Я тебе зараз підменшаю!^[14]

От доторкнувся він до Яльмара своєю чарівною сикавкою, і той почав меншати, почав меншати, аж поки не зробився меншим од самого мізинця.

— Тепер позич у цинового москалика^[15] його вбрання: воно на тебе, певне, прийдеться; а знаєш, так якось гарно бути при формі на беседі!^[16]

— А справді! — сказав Яльмар і ту ж мить передягся, мов справжній москалик-джигун.

— Зробіть мені ласку, паничу, сядьте в наперсток вашої матері! — каже тоді мишка. — Я візьму в честь повезти вас.

— Як? Самі? Не варт я того, моя панно, щоб вам турбуватися! — сказав Яльмар; але, проте, сів, та й поїхали.

От і опинились вони під підлогою: там зараз простяглись довгі ходи, вузенькі й низенькі, саме тільки наперстку проїхати; але освічені гарно гнилицями^[17].

— Чуєш, як пахне чудесно?! — питала, везучи, мишка. — Ходи всі вимащені салом. Чи ж є що кращого?!

От і їдуть вони тими ходами... коли це й горниця весільна. Праворуч стоять мишки-жіночки та все пискотять, глузують та щось шепочуть одна одній на вухо; ліворуч — парубки-миші знай тільки вусенята свої лапками погладжують; саме ж посередині, на виїденій шкурочці з сиру, стоять молоді та наввидячки^[18] цілуються, цілуються, аж страх: бо то ж були тільки заручини, а шлюб ще мав бути.

А весільних мишок усе надіходило; зібралось їх так, що одна одну трохи не давить. Молодих тоді поставили серед дверей, аби нікому ні ввійти, ні вийти.

Горниця теж була, як і ходи, насмальцьована салом чудесно: ото й було тільки на присмаки, а замість солоднечі показували горошинку, на котрій одна миша зубками вигризла молодих сумення^[19]: та й хитро ж напрочудо!

Всі мишки гуртом пищали, що весілля було дуже гарне, а що розмова вже то — найкраща.

Ото вернувся тоді Яльмар додому в своєму повозі. Правда, що довелось йому бути у виборній беседі; але ж на те й мусив він маленьким перекинутись, одягти москалеве убрання й вилазити по всіх усядах!

П'ятниця

— Не повіриш, скільки-то літніх людей жадало б мене щирим серцем приймати! — сказав Сновійко. — А надто ще ті, що дещо лихого вчинили. "Голубчику Сновійку! — просять усе. — Ми цілісіньку ніч і очей не стуляємо, а все лежимо знай та дивимось на свої лихі вчинки, що, наче ті гидкі відьмаки, сидять на ліжку та окропом на нас прискають. Прийди, серденько, прожени їх, аби ми хоч раз добре заснули! — зітхають. — Ох, ми б тобі добре платили! Добраніч, Сновійку! Гроші — он на вікні: бери, скільки хоч!" Але за гроші я нічого не дію! — додав він.

— Ну, а що ж тепер нам почати? — спитався Яльмар.

— Не знаю... хіба от, чи не хочеш ти цієї ночі знов піти на весілля? Це вже буде — не вчорашнього! Велика лялька твоєї сестри, що ходить в хлоп'ячим убранні і Германом зветься, хоче одружитись на ляльці Берті. А сьогодні на те ще й її патрона^[20], — то-то одберуть вони дарунків силу!

— Еге, знаю я добре, — каже Яльмар, — що завжди, як тільки треба лялькам нової сукні, то сестра й вигадує — або родини, або хрестини, або весілля! Я вже це сто раз, може, бачив!

— Ну, то побачиш і сто перший! Цієї ночі буде сто перше весілля; але й остатнє. Тільки такого гарного ти ще не бачив! Ось глянь!

От Яльмар і глянув на стіл. А там — де не взявся — будинок з паперу; вікна сяяли, а перед ґанком знадвору москалики цинові стояли на варті. Молоді замислені (певне, було з чого?) сиділи собі долі, схилившись до столової ніжки. А Сновійко узяв надів бабусину чорну спідницю та й повинчав їх. От як скінчилось вінчання, усі меблі застукотіли й закрипіли гарну пісеньку, що скомпонувало писало:

Хай наша пісня, як вітер, гуде —

Вже молодий з молодю іде.

Гарні обоє; тільки й біда —

Слова не скажуть, наче вода.

Зроблені з шкур рукавишніх^[21] вони —

От задля того глухі й кам'яні!

Дарма, — а ми, мов весільні грачі,

Будем в негоду співать їм вночі!

Тут поназносили молодим і дарунків; тільки ляльки до їстівного ані доторкнулися, бо були з свого кохання ситі.

— Що ж, чи будемо вибирати літню оселю, чи маємо за границю їхати? — спитався молодий.

Закликали на пораду ластівку, що мандрувала багато, та курку, що п'ять виводків вивела. Ластівка розказувала про теплі краї, де виноград росте красний, великий, де повітря легке, пахуче, де гори таких розкішних кольорів, яких тут не побачити зроду.

— Проте там немає нашої капусти! — сказала курка. — Я от одного літа жила на селі з моїми курчатками, так там є смітник... От було де швендяти й кублитись вволю! Ми ще мали пропуск у садок капустяний. Господи, що то за рай! Кращого, здається, і не здумати!

— Що ж там? — каже ластівка. — Велике діло — качани: вони всі проміж себе схожі!.. Та тут і негода ще часто!

— Сількісь!^[22] А проте люди живуть!

— Тут і холодно, й сніг!

— То й добре для капусти! — курка каже. — А часами й у нас буває душно! От позаторік яка була спека влітку, надто п'ять тижнів, просто не можна було витримати! Зате у нас нема такої трутної живнечі^[23], як там, і розбишак немає! Той лиходій, кому

рідний край не здається найкращим! Варт, щоб його й духу не пахло! — розкудкудакалась курка й додала: — Я й сама мандрувала: раз у койці^[24] щось коло дванадцяти миль переїхала. Жодної втіхи в мандрівці не бачу.

— Справді, курка — розсудливіша пані! — сказала лялька Берта. — Мені теж не кортить у гори, щоб лазити то вверх, то вниз. Ні, ми підемо на подвір'я — на смітнику гратись та шпаціювати по капусті!

Так і сталося.

Субота

— А що? Розкажете мені казочку? — спитався Яльмар, як Сновійко приспав його.

— Ні, сьогодні на те не маємо часу! — сказав Сновійко і розкинув над ним свого гарного шатрика: — Полюбуй-но на цих китайців!

І справді, шатрик здавався великою китайською мисою, розписаною синіми деревами та мостами мережаними, з котрих китайчата головами кивали.

— На ранок мусимо ми увесь світ прибрати, — сказав Сновійко, — бо завтра свято, неділя. Я полечу ось на дзвіницю, подивитись, чи дзвіновички вишліфують дзвони, щоб гули гарно та голосно; а звідти заверну і на поле, чи вітер змітає пил з квіток та травиці? Але найзабарніша робота з тими зорями: треба мені їх усіх поздіймати і вияснити добре. Я їх кладу у свого попередника^[25], але спершу кожну карбую і на дірочки, де сидять вони, кладу ту ж саму карбіж, щоб не поплутатись часом і кожну зірку щоб щільно пригнати, а то зриватимуться. От і мали б ми надто котючих зір, що котяться одна по другій на небі!

— Слухайте, що я скажу, пане Сновійку! — шамкнув старий портрет, що висів на стіні над ліжком. — Я предок Яльмара і дуже вам вдячен, що ви розкажете хлопчику казочок; але навіщо йому голову крутити? Адже зор повиймати не можна, бо вони ж такі самі кулі, як і наша земля: і це в них — саме добре!

— Спасибі тобі, дідугане, — сказав Сновійко, — спасибі! Ти тут голова родові — прапрадід; але я ще старіший од тебе: я сподавній **поганин**! Греки й латинці мене божком сну називали! Мене й найповажніші люди завжди приймали; я й тепера до них вхожий! Знаємо добре без тебе, як зі старшими і як з дітьми поводитись. Врешті — самот розкажуй!

І Сновійко пішов собі, узявши й свого шатрика.

— Гм! гм! Який світ став — і свого розсуду сказати не можна! — буркнув старий портрет.

А Яльмар і прокинувся.

Неділя

— Добри вечір! — сказав Сновійко.

Яльмар уклонився і скочив мерщій до портрета та й перевернув до стіни свого предка, щоб не втручався в розмову по-вчорашньому.

— От тепер сміло розкажуй мені казочок: про п'ять зелених горошинок, що в одному струку сиділи, про півнячу лапку, що двір городила, про циганську голку, що себе звеличала бісеровою!

— Хорошого потрошку, та з папкою!^[26] — сказав Сновійко. — Ти сам здоров знаєш, що я люблю щось нового показувати, от сьогодні і покажу тобі свого брата. Він також зветься Сновійком; але до кожного з нас більше разу не приходить. До кого ж прийде — зараз бере на коня з собою і розкажує казочок. А знає їх він тільки дві: одна така гарна, така гарна надзвичайно, якої зроду-віку не здумати; а друга така погана та страшна, що ні сказати, ані списати не можна!

Тоді підняв Сновійко Яльмара до вікна та й каже:

— От побачиш там мого брата, другого Сновійка. Ви його смертю звете. Глянь-но: він зовсім не такий страшний — не кістняк^[27], як на книжках малюють! А убрання на ньому гарне, оксамитове, все сріблом вигаптоване, — так і маячить, так і сяє! Подивись, як летить його кінь навзаводи!

Глянув Яльмар — аж так: летить брат Сновійків, а на коні ж то людей і старих, і маленьких — сила. Одні сидять попереду, а другі — позаду; а він же то кожного питає:

— Ану покажіть лишень ваші граматки^[28], що там прописано?

— Добре! — одрікають усі.

— Так; але я допевнитись хочу! — І почав він граматки ті од усіх одбирати. От у кого прописано: *дуже добре* або хоч *добре*, — того садовив він наперед і розказував райських казок, а у кого було прописано: *так собі* або *погано*, — того садовив він назад і розказував страшидла страшенні. Тремтіли задні та побивалися, щоб хоч як-небудь з коня скочити; але дарма — були вони до нього мов пришиті.

— А справді твій брат видається таким прихильним та гарним! — промовив Яльмар. — Мені його зовсім не страшно!

— Так і повинно! — сказав Сновійко. — Шануйся тільки та пильнуй, щоб у твоїй граматці було тобі *добре* прописано!

— Таки гаразд, як часом подаси і свій голос! — шамкнув старий портрет.

І він на тому вдовольнився.

От такі-то казочки Сновійка. Як прийде сам цього вечора, то, мо', ще вам, дітки, більше розкаже.

Пояснення слів

Єдваб — сорт коштовної тканини.

Моріжок — густа молода трава.

Поганин — язичник

8

Шатрик — маленьке шатро, намет.

9

Разом — раптом.

10

Мати речі — говорити.

11

Москалик — солдатик.

12

Локоть — міра довжини, приблизно півметра.

13

Подорожжя — мандрівка, подорож.

14

Підменшати — зменшити, укоротити.

15

Циновий москалик — заст. олов'яний солдатик.

16

Беседа — бенкет, учта.

17

Гнилиця — шматок струхнявілого дерева, гнилюк.

18

Навидячки — на очах у всіх.

19

Сумення — тобто двоє імен.

20

Патрон — святий, заступник того, хто носить його ім'я.

21

Шкури рукавишні — шкіра для рукавиць.

22

Сількісь — байдуже, нічого.

23

Трутна живнеча — отруйна пожива.

24

Коєць — клітка для свійської птиці.

25

Попередник — фартух.

26

Папка — хлібчик (дит.).

27

Кістняк — кістяк, скелет.

28

ГраMATка — свідоцтво, табель про успішність.